

Datum: 2016-01-24

Till:

Utbildningsminister Gustav Fridolin

Minister för högre utbildning och forskning Helene Hellmark Knutsson

Universitetskanslersämbetet

Socialstyrelsen

Inspektionen för vård och omsorg

Universitet och högskolor med socionomprogram

Fackförbunden Vision, SSR, Ledarna, Kommunal och Vårdförbundet

Sveriges Gerontologiska Sällskap

Socionomprogrammet – en utbildning för socialtjänstens *alla* verksamhetsområden?

Föreningen Social Omsorg (FSO)

Föreningen Social Omsorg (FSO) är en fackligt, politiskt och religiöst obunden, riksomfattande yrkesförening för personer som är eller varit verksamma inom socialt arbete för personer som är äldre eller personer med funktionsnedsättning. Föreningen vänder sig till personal som arbetar som chef, handläggare, utvecklare, lärare i socialt arbete på universitet/högskolor, forskare, doktorander, socionomstuderande samt social omsorgslärare inom gymnasieskolan. För mer information om föreningen, gå in på hemsidan: www.fso.nu.

Inledning

Nuvarande socionomprogram som finns på landets olika lärosäten utsätts för kritik från olika håll. Kritiken handlar främst om att nyexaminerade socionomer inte har den kompetens och kunskap som erfordras för att kunna hantera de frågor och sociala problem som socialsekreterare, chefer eller handläggare inom äldreomsorgen eller inom verksamheter för personer med funktionsnedsättning, ställs inför.

Föreningen Social Omsorg (FSO)

c/o Bo Sjöberg
Kirunavägen 112
984 31 PAJALA
Organisationsnummer: 802006-9251

Föreningen Social Omsorg (FSO) har under flera år fått signaler från våra medlemmar i hela landet att nyutbildade socionomer inte har den kunskap och kompetens som erfordras för arbete inom äldreomsorg eller inom verksamheter för personer med funktionsnedsättning och att de även har stora brister då det gäller att kunna leda arbetet inom dessa verksamheter.

För att få fram fakta om hur kursutbudet ser ut på landets socionomprogram fick FSO's styrelse i uppdrag av årsmötet 2014 att kartlägga landets socionomprogram gällande kurser om äldre, personer med funktionsnedsättning, chefs- och ledarskap samt om handläggning/myndighetsutövning.

Nationella kompetensrådet inom funktionshinderområdet (NKR) <http://www.vo-college.se/nationellt-kompetensrad-inom-funktionshinderområdet> skickade i februari 2014 ut en enkät till de chefer inom funktionshinderområdet som står närmast personalen och frågade bl.a. om vilka utbildningskrav de ansåg skulle ställas för att arbeta som chef inom området. Det framkommer att det finns önskemål om en samlad och riktad högskoleutbildning om chef- och ledarskap inom funktionshinderområdet. Chefer från flera kommuner upplever brister i nuvarande socionomutbildning främst vad gäller kunskaper inom funktionshinderområdet och allmänna chefs- och ledarkunskaper. Den tidigare sociala omsorgsutbildningen lyfts fram som en utbildning som gav kunskap om både målgrupperna äldre och personer med funktionsnedsättning och rollen som chef och arbetsgivarföreträdare.

Resultatet redovisas i rapporten "*Chefernas yrkesroll och kompetens inom funktionshinderområdet – en enkätundersökning*" <http://www.projektcarpe.se/dokument/forum%20carpe%202/nationellt/Rapport%20chefsenskat.pdf>

Bakgrund

Tidigare fanns ett Socionomprogram som främst utbildade socialarbetare för arbete inom de så kallade "traditionella verksamheterna" inom individ- och familjeomsorgen så som försörjningsstöd, missbruk, barn och unga, kriminalitet mm.

Parallellt bedrevs Sociala Omsorgsprogrammet som utbildade socialarbetare för arbete inom främst äldreomsorg och för verksamheter för personer med funktionsnedsättning. Efter avslutad utbildning fick dessa studenter framförallt anställning som chef/arbetsledare, handläggare eller anhörigkonsulenter inom ovanstående verksamheter, vilket också utbildningen förberedde dem på.

Under senare delen av 1990- talet och början av 2000-talet började dessa två utbildningar närma sig varandra, för att i ett senare skede slås ihop och helt integreras. Det skulle bli en generalistutbildning för hela socialtjänstens arbetsområden och omfatta 210 högskolepoäng (hp), vilket nu, år 2015 är helt genomfört i hela landet, på de 17 högskolor/universitet där det finns socionomutbildningar som leder fram till socionomexamen.

Det fokus och fördjupning som de tidigare två programmen erbjöd, Socionomprogrammet respektive Sociala Omsorgsprogrammet, om sina specifika målgrupper och deras livsbetingelser, ingår nu-

mera i ett gemensamt program där allt ska rymmas. Konsekvensen blir då att olika utbildningsavsnitt måste kortas ned eller rent av utelämnas.

FSO's kartläggning av landets socionomprogram som leder till socionomexamen <http://www.fso.nu/Gismo/files/880/rapport%20kartlaggning%20för%20fso.pdf>.

Som nämnts ovan fick FSO's styrelse i uppdrag att kartlägga landets socionomprogram gällande kurser om äldre, om personer med funktionsnedsättning, chefs- och ledarskap samt handläggning/myndighetsutövning. Uppdraget gick till Gun-Britt Trydegård, fil dr i socialt arbete, tidigare verksam vid socionomprogrammet vid Stockholms Universitet och med mångårig erfarenhet från både socionomprogrammet samt från sociala omsorgsprogrammet.

Kartläggningen genomfördes under vintern 2015 och redovisades på FSO's årsmöte i mars 2015. Granskningen har utgått från Högskoleförordningen (1993:100) och den examensordning som gäller för socionomexamen samt utbildningsplanen. Kursplaner och litteraturlistor har granskats från 16 av de 17 studieorterna och dessa har inhämtats via universitetens/högskolornas hemsidor. Kartläggningen bygger alltså på de dokument som just då fanns tillgängliga på lärosätenas hemsidor.

Några resultat av kartläggningen:

- Övergripande kan konstateras att kartläggningen ger en mycket spretig bild av kursinnehållet i landets socionomutbildningar.
- Det är mycket tunt med obligatoriska kurser om äldre och personer med funktionsnedsättning. Vid vissa utbildningsorter finns det valbara kurser, (ofta på avancerad nivå) på dessa områden, men vid nästan hälften av lärosätena finns det socionomer som inte haft några studier alls om det sociala arbetet med äldre personer och personer med funktionsnedsättning.
- Alla socionomutbildningar har grundläggande litteratur om socialt arbete som introduceras i utbildningens början och sedan återkommer under senare terminer. På de flesta lärosätena är dock litteraturen helt inriktad mot individ- och familjeomsorgens arbetsområden och tar varken upp socialt arbete i äldreomsorgen eller stödet till personer med funktionsnedsättning.
- Högskoleförordningen anger i examensordningen att studenten ska "visa kunskap om ledning av socialt arbete" och många av högskolorna/universitetet har obligatoriska kurser om organisation och ledarskap, om än med varierande omfattning av hp, allt från 4,5 hp till 25 hp. Fyra lärosäten erbjuder inte någon kurs alls om chef-ledarskap, utan möjligen ges kurser om *samarbete och kommunikation* eller *utvärdering, kvalitets- och verksamhetsutveckling*.
- Det finns en tydlig trend mot generalistkunskaper i stället för specialistkunskaper inom socionomutbildningen, något som är helt i enlighet med Högskoleförordningens krav på kunskaper och färdigheter som socionomer ska förvärva under utbildningen. Det finns möjlighet

för en student att specialisera sig genom valbara kurser och genom val av examensarbete. Dock kan detta vara ett problem vid högskolor/universitet som antar ett mindre antal studenter eftersom valbara kurser inte ges, om det är för få sökande till kurserna.

- Avslutningsvis menar författaren till kartläggningen att de socionomer som utbildas i enlighet med dagens utbildnings- och kursplaner snarare blir generalister än specialister – om man kan tala om generalistkunskap när inte socialtjänstens två stora verksamhetsgrenar finns med – äldreomsorgen och omsorgen om personer med funktionsnedsättning.

Resultat från ett examensarbete från Ersta Sköndal Högskola, Institutionen för socialvetenskap, Socionomprogrammet 210 hp. ”Socialtjänsten - om socionomstudenten själv får välja? En kvantitativ studie om socionomstudenters attityder till socialtjänsten som framtida arbetsgivare”.
<http://mb.cision.com/Public/1167/9830681/983de59afd89a62f.pdf>

Detta examensarbete har gjorts av två studenter från socionomprogrammet, Ersta Sköndals Högskola och belönades våren 2015 med fackföreningen Visions socionomstipendium.

Syftet med studien var att undersöka socionomstudenters attityder till socialtjänsten som framtida arbetsgivare och som metod användes bland annat en strukturerad enkät till studenter i termin 4 på socionomprogram inom Stockholm (Södertörns, Ersta Sköndals högskolor samt Stockholms universitet).

I enkäten fick bland annat de studenter som svarat att de kunde tänka sig socialtjänsten som framtida arbetsgivare vidare ta ställning till inom vilka områden de trodde sig söka sig till efter avslutad utbildning. Varje enskild student kunde välja mer än ett huvudområde. Svarsfördelningen över de åtta huvudområden studenterna kunde välja mellan blev enligt följande:

Barn och familj 74 %, familjerätt 53 %, missbruk- och beroende 40 %, våld- och brottsrelaterade frågor 39 %, ekonomiskt bistånd 34 %, funktionshinder 23 %, hemlöshet 20 % och äldre 10 %.

Studiens resultat visade att områden som funktionshinder, hemlöshet och äldre rangordnas lägst av studiens socionomstudenter.

Författarnas reflektioner utifrån resultatet på ovanstående frågeställning:

”Denna rangordning följer en statusordning som även återfinns inom yrkeskåren. Det är även en bild som kan urskiljas inom samhället i stort då äldre, generellt sett, kan ses som bland de lägst prioriterade grupperna. I olika mediala sammanhang beskrivs hur samhället står inför en utmaning då landets allt äldre befolkning är betydligt fler än andelen yngre som kan stå för deras omsorg. Dock visar både denna studie samt tidigare forskning att intresset för att arbeta med de äldre är svalt.

Enligt denna studie var utbildningen den största kunskapskällan gällande socialtjänsten som arbetsgivare. Utbildningen bör därmed ha stora möjligheter att inverka på socionomstudenternas attityder

gällande intresseområden i sitt kommande arbete. Således skulle utbildningen kunna ta en viktig roll i att försöka bryta dessa väletablerade statushierarkier för att på så sätt inspirera kommande socionomer till områden där de behövs mest.

Studien visade vidare att den direkta erfarenheten för socionomstudenterna gällande socialtjänsten var låg. Få studenter hade själva arbetat inom socialtjänsten vilket innebär att deras uppfattningar byggde på sådant de läst eller hört. Även här kan utbildningen tänkas göra en ytterligare skillnad genom att öka socionomstudenters direkta erfarenhet av vad som kan ses som en av yrkeskårens primära arbetsgivare. Idag har socionomutbildningarna en praktikperiod inom vilken studenterna oftast erhåller erfarenhet från, som oftast, en och samma verksamhet. En ytterligare praktikperiod skulle inte bara vara en relevant förberedelse inför studenternas arbetsliv. Den skulle också kunna fylla funktionen genom att ge möjlighet till inblick i områden som prioriteras lägre för att kunna ge en bild, som inte bygger på lösa uppfattningar utifrån låg status". Sid 64.

Konsekvenser av att socionomutbildningarna ser så olika ut

De konsekvenser som FSO kan identifiera utifrån att socionomprogrammets innehåll ser så olika ut i landet är:

- En student som ska söka ett socionomprogram förväntar sig troligtvis att utbildningarna ser någorlunda likvärdiga ut i landets alla lärosäten. Är tanken då att studenterna själva ska söka sig fram till vilket innehåll och vilka kurser varje studieort erbjuder för att därefter välja var man ska gå utbildningen? Hur många sökande till socionomprogrammen vet om att det förhåller sig på det sättet?
- Arbetsgivare vet inte vilken kompetens och kunskap studenter besitter som genomgått socionomprogrammet. Vid en nyrekrytering behöver därför arbetsgivaren granska de arbetssökandes kursplaner, litteraturlistor och examensarbete, om arbetsgivaren söker en specifik inriktning och profil på den som ska anställas. Hur många arbetsgivare är medvetna om detta och den skillnad som finns i utbildningarnas innehåll och upplägg?
- Vid nästan hälften av socionomprogrammen finns det studenter som under sin utbildning inte haft några studier alls om det sociala arbetet med äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Som en av konsekvenserna till detta är att det kan leda till att arbetsgivare, när de upptäcker dessa brister hos nyutbildade och nyrekryterade socionomer, börjar rekrytera andra yrkesgrupper utanför det sociala arbetet, till befattningar som chefer, handläggare och konsulenter inom äldreomsorgen och verksamheter för personer med funktionsnedsättning.
- Mot bakgrund av att en stor andel av studenterna inte introduceras i och ges kunskap om det sociala arbetet med äldre personer och personer med funktionsnedsättning, så minskar möj-

ligheten att skapa ett intresse hos studenterna för dessa omfattande och viktiga verksamhetsområden. Studenternas framtida yrkesval riskerar att begränsas.

- De arbetsgivare som söker chefer till socialtjänsten måste noga granska ifall studenten läst på en studieort som erbjuder kurser inom chefs-/ledarskap och om studenten läst en sådan kurs.
- De socionomer som utbildas idag ska bli generalister utifrån socialtjänstens hela verksamhetsområde och målgrupper. Men mot bakgrund av den kartläggning som gjorts så går det inte att säga att så är fallet då de två största verksamhetsområdena inom socialtjänsten (äldreomsorg och verksamheter för personer med funktionsnedsättning) på många studieorter behandlas styvmoderligt eller inte alls under utbildningstiden.

FSO anser att:

En översyn av innehållet i landets socionomutbildningar snarast bör genomföras för att garantera en miniminivå av likvärdigt innehåll inom de olika ämnesområdena.

Ett minikrav borde vara att även de största verksamhetsområdena ska återfinnas som obligatoriska kursmoment på alla socionomprogram.

Uppmuntra utbildningsanordnarna att skapa intresse hos studenterna för de lägst prioriterade verksamhetsområdena.

Mot bakgrund av de stora nya utmaningar som socialtjänsten står inför vore det högst relevant att se över, uppdatera och göra examensmålen aktuella.

Om ovanstående inte är genomförbart bör Universitetskanslersämbetet omgående:

- ställa krav på utbildningsanordnarna att ge tydlig information till presumtiva sökande till socionomprogram om att utbildningarnas innehåll kan skilja sig åt i landet.
- informera arbetsgivare både inom offentlig och privat sektor om de skillnader som finns i socionomprogrammen på de olika studieorterna.

Med vänliga hälsningar,

Styrelsen för FSO genom

Jim-Alex Minorsson Hirschi
Ordförande
e-post: ordforande@fso.nu

Föreningen Social Omsorg (FSO)

c/o Bo Sjöberg
Kirunavägen 112
984 31 PAJALA
Organisationsnummer: 802006-9251

6 (6)